

Kulturstudier

ANMELDELSE AF "KURS MOD DEMOKRATI?"

Kulturstudier er et forskningsbaseret og kvalitetsbedømt tidsskrift

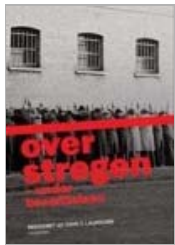
TIDSSKRIFTET ANMELDELSER KØB TRYKT UDGAVE OM KULTURSTUDIER CALL FOR PAPERS

Anmeldelsen ses herunder (samt s. 173-177 i Kulturstudier Nr. 1/Maj 2011, som kan læses her)

Anmeldelser

2010 2011
1-10 [11-14](#) [Vis alle](#)

Søg

Over stregen

Redigeret af John T. Lauridsen

Ingen kommentarer

[Læs anmeldelse](#)

Grønland – en refleksiv udfordring

Redigeret af Ole Høiris

Ingen kommentarer

[Læs anmeldelse](#)

Fra penselstrøg til print

Bent Grøsted

Ingen kommentarer

[Læs anmeldelse](#)

22.04.2011

Anmeldt af Kirsten Lyloff

Kurs mod demokrati?

Kommunismens demokratigrundlag og DKP's demokratiopfattelse 1919-1947

Søren Nielsen-Man

Anmeldt af Anders Dalsager

22.04.2011

Ingen kommentarer.

Selskabet til Forskning i Arbejderbevægelsens Historie, 2008. 384 s., ill. 249,00 kr.

Den danske kommunisme var anti-demokratisk! Så entydigt har dommen lydt i dele af den danske offentlighed gennem de sidste årtier. Alligevel argumenterer historikeren Søren Nielsen-Man for en anden konklusion i udgivelsen *Kurs mod demokrati?* fra 2008. Han fremhæver, at Danmarks Kommunistiske Partis (DKP) demokratiopfattelse forandrede sig gennem det 20. århundrede. Og at dets holdninger til demokratiet dermed var mere flertydige end entydige.

Kurs mod demokrati? består af fire dele, der behandler henholdsvis demokratibegrebet og kommunismens generelle forhold hertil, DKP og demokratiet 1919-1939 og 1939-1947 samt opstiller en opsummerende diskussion. Målet med fremstillingen er at undersøge, om der fandtes et demokratisk potentiale i den danske kommunisme fra stiftelsen i 1919 til 1947, og om det kan have peget frem mod dannelsen af SF (s. 13). Det gøres primært gennem analyser af programmatisk dokumenter, breve og taler af periodens ledende kommunister. Dermed er bogen primært en guide de demokratiske elementer i de kommunistiske ledelseslags politiske selvforståelse.

I første del starter Nielsen-Man med at diskutere selve demokratibegrebet. Han erkender, at demokrati er et værdiladet begreb, og at intet demokrati kan betragtes som fuldkomment. Derfor opstiller han et såkaldt "åbent demokratisyn", hvor bestemte holdninger kan være mere eller mindre demokratiske alt efter deres forhold til værdier som flertalsstyre samt tanke- tros- og ytringsfrihed (fra s. 31).

Dette syn anvendes herefter i en gennemgang af marxismens forhold til demokrati. Her betegnes Marx og Engels som demokratiske på baggrund af deres støtte til almindelig valgret og flertalsstyre. Nielsen-Man anfører dog, at de aldrig gennemførte en "fyldstgørende diskussion" af demokratiet, hvilket muliggjorde udemokratiske tolkninger af marxismen (s. 38).

Derfor bliver Marx' beskrivelse af socialismen som "proletariatets diktatur" samt de deterministiske aspekter i marxismen gennemgået kritisk. Nielsen-Man argumenterer her for, at Marx' omtale af proletariatets diktatur må forstås som et ønske om flertalsstyre. Og han fremfører endvidere, at deterministiske eller utopiske aspekter i ideologier eller politiske bevægelser forestillinger – såsom marxismen – ikke behøver gøre disse anti-demokratiske, så længe de respekterer "... at et suverænt demokrati til hver en tid kan vælge en anden historisk udviklingsbane" (s. 66).

Men spørgsmålet er så, hvor udbredt denne respekt var i forskellige dele af den senere kommunistiske bevægelse? For i modsætning til Marx er det bestemt ikke muligt at placere Lenin – kommunismens egentlige fader – som udpræget demokrat. Nielsen-Man understreger da også, at Lenins politiske linje –

Mors hemmelighed
Karin Lützen

Ingen kommentarer

[Læs anmeldelse](#)

Theodor Gliemanns amtskort over hertugdømmet Slesvig

Erik Nørr, Carsten Porskrog Rasmussen og Gerret Liebeng Schlaber

Ingen kommentarer

[Læs anmeldelse](#)

En ganske særlig hemmelighed
Johanna Adorján

Ingen kommentarer

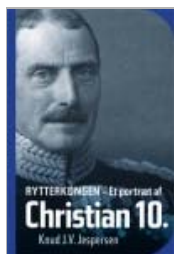
[Læs anmeldelse](#)

Kurs mod demokrati?
Søren Nielsen-Man

Ingen kommentarer

[Læs anmeldelse](#)

Rytterkongen
Knud J.V. Jespersen

Ingen kommentarer

[Læs anmeldelse](#)

trods dennes bekendelser til demokrati – indeholdt partidiktatur og mindretalsstyre (s. 72). Og at sovjetlederen besad en centralisme og en foragt for rettighederne i det "borgerlige samfund", som fik autoritativ status i den sovjetlede Kommunistisk Internationale (Komintern), det styrende organ for verdens kommunistpartier (s. 80).

Det virker ikke som det bedste grundlag for udviklingen af den demokratiske i DKP, som Nielsen-Man ønsker at finde frem til. Og det bliver ikke bedre af, at DKP fra slutningen af 1920'erne og frem betegnede Stalins styre i Sovjet som demokratisk, mens diktatoren gennemførte kolossale folkedrab og udrensninger.

Med henvisning til bl.a. religionshistorikeren Mikkel Thrane Lassen argumenterer Nielsen-Man imidlertid for, at de massive overgreb i Sovjet reelt aldrig blev erkendt eller forstået inden for DKP, hvorfor deres betydning for kommunisternes demokratiopfattelse nedtones. Og han insisterer samtidig på, at der udviklede sig et "nationalt handlerum" inden for Komintern, der gav mulighed for udviklingen af egentligt pluralistiske og demokratiske holdninger blandt danske kommunister (s. 77).

Udviklingen mod demokrati forsøger Nielsen-Man at skildre i bogens anden del, hvor DKP's politikudvikling indtil 1939 behandles. Her fokuseres der primært på tiden efter partiets indvalg i folketinget i 1932.

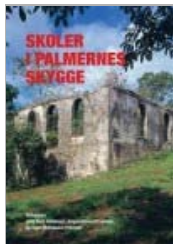
I denne periode skiftede DKP's politiske linje markant: Fra at være præget af en leninistisk ultra-venstrelinje, der foreskrev en voldelig omstyrtelse af det eksisterende folkestyre (af DKP kaldet "humbugdemokrati"), gik de danske kommunister i løbet af 1934 over til Kominterns folkefrontsstrategi. Den var påvirket af Hitlers magtovertagelse i Tyskland og indebar støtte til etablerede demokratiske institutioner. På baggrund af især den centrale Odense-tale af formanden Aksel Larsen (1938) viser Nielsen-Man i denne forbindelse, hvordan de liberale frihedsrettigheder og parlamentarismen nu blev "vigtige Landvindinger" for DKP. Landvindinger, partiet "for enhver pris" ville forsvare mod fascismen (s. 105).

Nielsen-Man opfatter skiftet til folkefronten som betydningsfuldt for DKP's demokratiske udvikling. Men han understreger med henvisning til et skolingshæfte, at partiet under såvel ultravenstrelinjen som folkefrontstiden fastholdt, at et proletariats diktatur i Danmark naturligt ville blive et kommunistisk ledet etparti-styre (s. 112-13). Derfor er det meget svært at se, hvor meget af DKP's nyorientering der var helhjertet opbakning til demokratiet, og hvor meget der reelt var taktisk og skyldtes Moskva. Nielsen-Man anfører imidlertid, at folkefrontstænkningen uanset bagtankerne skabte rum for, at de danske kommunister udviklede sig i demokratisk retning, væk fra leninismen (s. 116).

I 1939 led folkefrontlinjen tilbageslag, da Sovjet og nazi-Tyskland indgik en ikke-angrebs-pagt. Ifølge Nielsen-Man – og det meste af den øvrige forskning – fik det dog ikke DKP til at opgive sin anti-nazisme. Partiet havde derfor et ideologisk beredskab, da Tyskland i 1941 angreb Sovjet og dets indsats i modstandsbevægelsen begyndte (s. 129).

Modstandskampen gav et folkeligt gennembrud til DKP, der stod som en politisk magtfaktor ved befrielsen. Det har ført til spørgsmål om, hvorvidt kommunisterne havde planer om en væbnet magtovertagelse i 1945. Det ser Nielsen-Man imidlertid ingen tegn på i kilderne, hvor han sporer en klart legalistisk orientering i DKP's strategi. En orientering, der blev underbygget af kommunisternes tro på valgsejre til dem selv og modstandsbevægelsen efter krigen. En række citater fra DKP-dokumenter og taler fra 1944 og frem tyder da også på, at kommunisterne selv – endda også i tilfælde af russisk besættelse af Danmark – ønskede at vinde befolkningsflertallet alene "med argumentationens hjælp" (s. 153).

Nielsen-Man understreger dog også, at DKP's demokratorientering havde sine begrænsninger: I DKP's efterkrigstidsprogram "Folkets vilje – landets lov" (1944) fandtes en række demokrati-indskrænkende elementer, f.eks. at "Modarbejdning af Folkestyret" – hvad det så end var – skulle gøres strafbart (s. 155). Dette virker demokratisk betænkeligt, når man kombinerer det med, at DKP tydeligvis ønskede at udnytte retsopgøret med landssvigerne samt overgangsregeringen efter besættelsen i sin strategi for at gøre Danmark socialistisk.

22.04.2011

Anmeldt af Mikkel Venborg
Pedersen

Skoler i palmernes skygge

Redigeret af Jule Fryd Johansen, Jesper
Eckhardt Larsen og Vagn Skovgaard-
Pedersen

Ingen kommentarer

[Læs anmeldelse](#)

22.04.2011

Anmeldt af Lars Schreiber
Pedersen

Fra jernkors til trækors

Birthe Helledie

Ingen kommentarer

[Læs anmeldelse](#)

Alligevel er befrielsesårene 1945-47 den helt centrale periode i Nielsen-Mans søgen efter de demokratiske aspekter i den danske kommunisme. Dette skyldes især, at han med henvisninger til både parti-ideologen Gelius Lund, DKP's linje under kommunisternes enhedsforhandlinger med Socialdemokratiet og en række politiske taler dokumenterer, at DKP reelt forlod leninismens revolutionsstrategi. I stedet forestillede partiet sig en særlig dansk og demokratisk vej i socialismen, der skulle præges af demokratiske rettigheder og politisk pluralisme. Det var en kurs, som var populær i befolkningen, og den skabte ifølge Nielsen-Man den politiske tendens i DKP, der til sidst i 1958 valgte af sprænge partiet for at skabe et gennemført demokratisk projekt, SF (s. 258 og 274).

Men hvorfor var en sprængning af partiet nødvendig, når DKP iflg. Nielsen-Man havde sat kurs mod demokratiet allerede i 1945? Som han understreger, så sluttede DKP's bekendelser til den pluralistiske socialisme reelt med starten af den kolde krig: Her endte partiet med at tage parti for de mindretalskup, Sovjetunionen iscenesatte i Østeuropa. Mest markant med kuppet i Tjekkosllovakiet i 1948, hvor DKP både gav opbakning til de tjekiske kommunisters magtovertagelse og selv vendte tilbage til en række af sine mere autoritære doktriner (s. 273-74). Dermed får Nielsen-Man også understreget, hvordan ledende DKP'eres politiske verdensopfattelse i høj grad blev påvirket af den aktuelle udvikling i Sovjetblokken.

Generelt er Kurs mod demokrati? en grundig og veldokumenteret fremstilling, der fremhæver mange vigtige pointer omkring de danske kommunisters forhold til de demokratiske frihedsrettigheder. Pointer, der giver et interessant modspil til de totalitarisme-orienterede – og i enkelte tilfælde ensidigt fordømmende – fremstillinger af DKP, de sidste tyve år har budt på. Bogen giver indtryk af en modsætningsfyldt og foranderlig bevægelse, der i egen selvforståelse var demokratisk, men som reelt kun udviklede sig i denne retning, når den bevægede sig væk fra leninismen. Det er her en stor styrke ved fremstillingen, at den – trods sin målsætning om at identificere de demokratiske træk i DKP's udvikling – også påpeger en række af de vigtige, udemokratiske elementer i den danske kommunisme.

I den forbindelse er det dog ærgerligt, at Kurs mod demokrati? hovedsageligt fokuserer på de overordnede ideologiske og idehistoriske aspekter i kommunisternes udvikling, mens deres mere konkrete, taktiske politiske overvejelser træder i baggrunden. Det havde løftet analyserne, hvis DKP's ofte meget konspirative og leninistisk inspirerede taktik i bevægelser og i samarbejdet med Sovjet i højere grad var blevet inddraget mere i overvejelserne om udviklingen af de danske kommunisters "demokratiske habitus". Det kunne sandsynligvis have udbygget bogens billede af kommunismens stærke tvetydighed i forhold til de demokratiet.

Skal man kigge yderligere kritisk på Kurs mod demokrati?, så savnes der også flere tilbagevendende diskussioner af, hvorvidt de demokratiske værdier – organisationsfrihed, pluralisme, ytringsfrihed, som spiller en stor rolle for bogens vurderinger af DKP's demokratisering, nu også var lige så vigtige for kommunisterne selv i hver af de forskellige perioder, bogen behandler. Netop kommunismens deterministiske udviklingsforestillinger disponerede – som Nielsen-Man selv nævner (s. 66) – DKP til at holde øjnene rettet mod den socialistiske fremtid, hvorfor politiske frihedsrettigheder var noget, som DKP i almindelighed tilsluttede sig offentligt, men uden, at partiet og dets ledelse nødvendigvis fastholdt indadtil, at de var nødvendige i alle faser af kampen for socialismen. (Et godt eksempel på dette er Mogens Fogs memorandum til DKP-ledelsen fra 1943, som Nielsen-Man selv inddrager s. 222). I den anledning havde det været berettiget med flere overvejelser om, hvordan større grupper af kommunistere kunne støtte partiet i såvel perioder, hvor det bekendte sig til mindretalsstyre, som i perioder, hvor det arbejdede for en rent fredelig og demokratisk udvikling mod socialismen, også selvom Nielsen-Man vurderer Ib Nørlands motiver for dette (s. 273).

Dette kan dog ikke rukke ved, at Nielsen-Man samvittighedsfuldt diskuterer både kommunisternes demokratiske programmer, deres religiøse determinisme og deres autoritære leninisme. Og alt i alt kan Kurs mod demokrati? derfor med udbytte bruges som indgang til videre diskussioner og studier i den danske kommunisme. Store dele af arkivmaterialet efter Danmarks Kommunistiske Partis centrale og lokale organisationer er i dag tilgængeligt på Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, og det vil forhåbentlig føre til flere lokal- eller kulturhistoriske undersøgelser af partiet, bl.a. fra museumsverdenens side.

Kommentarer

Skriv kommentar

[Send kommentar](#)

